

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Hoofdredactie: P. H. Schmitz S. J., Ignatius College Valkenburg (L.) Telef. 35. **Mederedacteuren:** te Maastricht: Jos. Cremers, Hertogsingel 10, Telef. 208; J. Pagnier, Alex. Battalaan, Telef. 483; G. H. Waage, Prof. Roerschstr. 4; te Beek (L.): F. J. H. M. Eyck; te Echt: R. Geurts. **Drukkerij** v.h. Cl. Goffin, Nieuwstr. 9, Maastricht. Tel. 45.

Versijnt Vrijdags voor de Maand. Vergad. van het Natuurhistorisch Genootschap (op den eersten Woensdag der maand) en wordt aan alle Leden van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg gratis en franco toegezonden. Prijs voor niet-leden f 3.60 per jaar, afzonderlijke nummers 30 cent. Auteursrecht voorbehouden. ◇◇

INHOUD: Aankondiging Maandelijksche Vergadering op Woensdag 2 Mei 1928. — Verslag van de Maandelijksche Vergadering op Woensdag 4 April l.l. — Dr. Jacobs, Lezing gehouden over Nieuwe denkbeelden over ouderdom en vorming der aardschors. (Slot). — A. de Wever. Convallaria Majalis L. — H. Schmitz S. J., Revision der Phoridengattungen mit Beschreibung neuer Gattungen und Arten. (vervolg). Dr. A. J. M. Garjeanne. Het ontstaan der Venlosche levermosflora. — C. J. H. Franssen. De biologie en systematiek der Nederlandsche „zwarte bladluizen”.

Maandelijksche Vergadering
op WOENSDAG 2 MEI 1928
in het Natuurhistorisch Museum,
precies om 6 uur.

VERZOEK.

De bibliothecaris herinnert aan de terugzending der boeken. Verschillende leden zijn weer over tijd.

Ons lid J. C. Rijk, Heugemerweg 5, Maastricht (Wijk), verzoekt toezending rupsen van de rietvink (*Cosmotriche potatoria*).

VERSLAG DER MAANDELIJSCHE VERGADERING VAN 4 APRIL l.l.

Als tegen 6 uur de Voorzitter de vergadering opent zijn met hem aanwezig de heeren: Fr. van Rummelen, M. Mommsers, Edm. Nyst, Br. Bernardus, H. Versterren, L. Grégoire, Joh. Th. van der Zwaan, Aug. Kengen, Dr. Jos. Beekers, P. J. Vroom, P. H. Schmitz, S. J.

Pater Schmitz deelt mede dat zijn collega Pater Dr. Jos. Assmuth, S. J., Professor aan de Fordham University, New-York city, U. S. A., die bereids verschillende jaren lid van ons Genootschap was, thans toegetreden is als lid voor het leven, tegen 50 gulden ineens te storren. Moge zijn voorbeeld vele navolgers vinden! Vervolgens gaat Spr. nogmaals in op de onlangs geopperde controverse aangaande *Vanessa antiopa*.

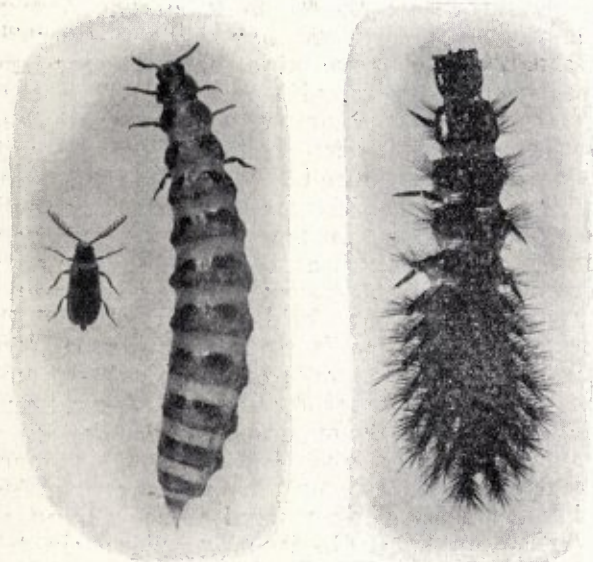
In de Februari-aflevering van 't Maandblad,

bl. 16, vermeldt onze medewerker, de heer J. de Haan, Weert, een exemplaar van de „Koningsmantel” (met Foto), met geheel witten achterrand aan beide vleugelparen. Het dier was door hem aangetroffen onder Best (N. B.) in de tweede helft van Augustus en had nog niet gevlogen, maar was pas uit de pop gekomen. Het is derhalve onjuist, wanneer in de moderne lepidopterologische literatuur beweerd wordt, dat zulke exemplaren van *V. antiopa* uitsluitend in het voorjaar, na de overwintering, worden aangetroffen, en dat de witte kleur van den rand als gevolg van beschadiging of verkleuring moet worden opgevat. De heer de Haan houdt zich overtuigd, dat het door hem waargenomen geval niet op zich zelf staat en geeft zijn verwondering te kennen, dat tot nu toe nog geen variëteit van *antiopa* met witten rand beschreven is.

Naar aanleiding hiervan wenscht Spr. te wijzen op een artikel van Ph. Gönner: „Der Trauermantel, *Vanessa antiopa* Linné, und sein Formenkreis” in: Entomologische Zeitschrift Frankfurt a. Main, 1928. Hierin komen alle bekende variëteiten en aberraties van de „Koningsmantel” ter sprake en het blijkt, dat ook de vorm met geheel witten vleugelrand wel degelijk reeds is opgemerkt en onder den naam van var. major in 1777 beschreven. Op twee plaatsen van zijn boek „Schmetterlinge in Abbildungen nach der Natur mit Beschreibungen” wordt door E. J. C. Esper van deze variëteit gewag gemaakt. Op blz. 164 zegt hij: „Es hat sich eine merkwürdige Spielart gefunden. Ihre Grösse zeichnet sie besonders aus, es ist die Borte an den Flügeln hellweiss, und also von den gewöhnlichen merklich unterschieden. In den Nachträgen soll eine Abbildung und das weitere davon mitgeteilt werden”. Later geeft dan Esper, blz. 324, aan deze vorm

den naam *major* en zegt: „Dieser Spielart ist bereits oben S. 164 gedacht. Hier muss ich solche mit der gewöhnlichen Gattung nur noch in etwas vergleichen. Der breitere Saum ist von beiden Seiten ganz weiss und mit einzelnen braunen Punkten bestreut. Die Unterseite weicht noch merklicher ab. Sie hat ein viel helleres Braun. Es fallen daher die schwarzen marmorartigen Zeichnungen auf derselben viel deutlicher ins Gesicht. Man bemerkt hier noch eine neblische Binde durch beide Flügel gezogen. Ursachen genug eine Spielart aus diesem Zweyfalter zu machen.“

„Man glaubt, sie entstehe aus überwinterten Puppen, um dieser Ursache willen soll sie auch nur im Frühjahr sich zeigen. Nun ist es wahr, dass in den Farben die Kälte Aenderungen macht. Schwerlich aber wird sie Papilionen so einen beträchtlichen Zuwachs an Grösse verschaffen. Das müsste wohl erst durch Erfahrungen bestätigt werden. Ich habe aus überwinterten Puppen eben auch den gemeinen *V. antiopa* sehr oft erzogen. Man trifft die kleinere Spielart nicht weniger im Freien, aus durchgewinterten Chrysaliden schon in den ersten Frühlingsmonaten an. Das aber ist besonders, dass manche Lage die gegenwärtige Varietät nur ganz alleine hat. Man trifft sie zu Ende des Junius an. Sie ist also gewiss nicht aus den so oft bemeldeten Puppen entstanden. In anderen Gegenden wird bloss die kleine Spielart gefunden, in verschiedenen wieder beide zugleich. Es muss die Lage des Orts, die Beschaffenheit der Futterpflanze vielleicht oder der Bau der Raupe selbst Ursache an dieser Verschiedenheit sein.“

♂

♀

H. Schmitz phot.

Drilus flavescens

Mannetje, wijfje en volwassen larve.

De waarnemingen van den heer de Haan schijnen te bewijzen, dat de oude Esper in dit alles goed gezien heeft. Gönner, die Espers

mededeelingen uitvoerig aanhaalt, verwerpt de varietas *major* en geeft voor de witte kleur de traditioneele verklaring. Volgens hem heeft Esper niet geweten, dat *antiopa* als Imago overwintert. Dat is best mogelijk; 't is inderdaad opvallend, dat Esper herhaaldelijk van overwinterde poppen spreekt. Maar heeft dit wel met de zaak waar 't over gaat, zoo bijzonder veel te maken? M.i. is het erg waarschijnlijk, dat de traditioneele verklaring niets meer en niets minder is dan een traditioneele vergissing.

Vervolgens refereert Spr. in 't kort den inhoud van een interessant artikeltje van M. Hertz over „Bewegungen von Kohlweisslingen über einem Felde“ in: Biol. Zentralbl. Deel 47 (1927) blz. 569—570, waaruit blijkt, dat de vlinders elkander herkennen op een afstand van $\pm 2M$. Eindelijk vertoont Spr. een door hem geprepareerd paartje van *Drilus flavescens* en bericht over zijn waarnemingen omtrent de levenswijze van dezen kever en zijne larve.

De heer van der Zwaan overhandigt namens den Burgemeester van Belfeld voor 't Museum een mooi stuk versteend hout; in plaats van verkiezeld- zou men hier kunnen spreken van verijzerd hout. 't Werd gevonden in de Maaswerken bij Belfeld.

Pastoor Kengen heeft enkele krijtfossielen, hoofdzakelijk stekels van zeeëgels meegebracht, afkomstig uit krijt nabij „Belvédère“.

De heer Mommers komt terug op de kwestie der onregelmatige takvorming bij hertengeweiën, tengevolge van uitwendige nadeelige invloeden op de dieren, b.v. verwonding. (Zie verslag vorige vergadering). De heer Edm. Nijst meent dat zulks ook geschiedt zonder nadeelige invloeden op 't dier en wijst daarvoor op de geweiën, afkomstig van 'n Edelhert uit 't Hertenkamp te Maastricht. Van dit dier bevinden zich in 't Museum 'n reeks opeenvolgende geweiën vanaf 1923—1928; de gansche reeks haast vertoont groote onregelmatigheden.

De Voorzitter doet de volgende mededeelingen:

In den 15en jaargang van ons Maandblad heeft de heer Waage een artikel gewijd aan de Beekprik (*Lampetra planeri* Bloch), toen alleen nog maar bekend uit enkele beken van de Veluwe. De heer Waage ontving één exemplaar uit de Jeker (blz. 100 en v.v.). In een volgend nummer kon hij mededeelen dat hij van Pater Schmitz één exemplaar had ontvangen in 1902 gevangen in de Geleen.

Deze twee waren de eenige met zekerheid uit Limburg bekende Beekprikken.

Op 20 Maart l.l. ontving spreker door bemiddeling van den heer Edm. Nijst een zestal Prikken door den heer Maquet Jr. dien dag gevangen in de Jeker, nabij den molen van den heer Clemens aan de Pieterstraat.

Vier exemplaren hiervan waren Beekprikken, twee andere Rivierprikken.

Naar hij van den heer Maquet vernam, was

Lampetra planeri in de Jeker heelemaal niet zeldzaam.

't Museum is thans in 't bezit van alle drie inlandsche Cyclostomen of Rondbekken, n.m.l. Zeeprik uit de Maas bij Roermond en Rivier- en Beekprik uit de Jeker bij Maastricht. Hij laat de aanwezigen 't geprepareerd materiaal zien.

Van Burgemeester Mr. J. van Oppen ontving hij voor 't Museum een goed geconserveerde Mammouthkies, den 28 Oct. '27 gevonden in de kiezelgroeve Caberg (werkloozen) op eene diepte van ± 10 M. onder 't Maaiveld, d.i. ± 48.00 M. + A.P.

Den 16 Maart l.l. kwam 't Museum in 't bezit van een tweetal Mammouthbeenderen uit diezelfde groeve.

Dr. de Wever zond weer een massa mooi geprepareerd Herbariummateriaal, hoofdzakelijk Varen, Hieracium en Violen.

De heer Rongen, Maastricht, schonk een Kerkuil, en de heer Versterren een Sperwer, welke voor 't Museum opgezet werden door Pastoor Nillesen.

Deze laatste breidde zijne verzameling in 't Museum in den laatsten tijd weer aanmerkelijk uit, o.a. met Slechtvalk, boomvalk, goudhaantje, groote bonte specht, boomklever, kievit, woudaapje, slobend, twee kwartelkoningen (waarvan een geschenkt door Baron de Crassier, Limmel) enz.

De thans door den heere Rijk zoo prachtig gereorganiseerde Vlinder-collectie werd aanzienlijk uitgebreid door schenkingen van Dr. Th. Oudemans, den Voorzitter der Entomologische Vereeniging in Nederland en den heere Lückner te Roermond.

De heer J. de Haan, Weert, stond aan 't Museum af eene uit 'n 30-tal exemplaren bestaande Coniferen-verzameling. Deze mooi geconserveerde collectie werd in 1903 bijeengebracht door Mej. Anna Wolterbeek in den tuin van den huize „Valkenburg“, Oosterbeek.

Door schenkingen en ruil kwam 't Museum van wege den heer Keppler te Mannheim in 't bezit van een groot aantal fossielen, hoofdzakelijk afkomstig uit 't Midden-Oligoceen v. Weinheim.

De heer Grégoire heeft namens den heer Tuinstra voor 't Museum meegebracht verschillende naturalia uit Zuid-Amerika, waarvoor de Voorzitter hem dank zegt.

Mededeeling wordt ten slotte gedaan dat er in de afgelopen week in de groeve van den heer van der Zwaan de resten gevonden zijn van eene groote Schildpad (*Chelonia Hoffm.*). De conservator zal de noodige maatregelen nemen opdat de vondst zoo ongeschonden mogelijk aan 't daglicht kome en overgebracht worde naar 't Museum.

Besloten wordt dezen zomer de Algemeene Zomervergadering te houden in Venlo en daaraan eene excursie te verbinden naar de kleigroeve der firma Canoy-Herfkens.

't Bestuur zal vergadering en excursie voorbereiden.

NIEUWE DENKBEELDEN OVER DEN OUDERDOM EN DE VORMING DER AARDSCHORS.

Lezing, gehouden voor het Natuurhist. Genootschap in Limburg, 4 Januari 1928,
door Dr. W. JACOBS.

Zooals reeds vroeger is aangegeven, wordt de tijd, die er verloopt vanaf de smelting tot dat het grootste deel van de latente warmte van het magma door den oceaanbodem is verdwenen, geschat op 6 tot 12 mill. jaren. Tegen het einde van deze periode wordt de oceaanbodem weer dikker en steviger. Het gevolg van de volumenverandering van het basalt was het dalen van het geheele magmaoppervlak en het terugkeeren van de oceanen binnen hun oorspronkelijke grenzen. De korst die eerst grooter werd, wordt nu binnen enger grenzen gedrongen, moet aan beide kanten rusten op de continenten; de oppervlaktekorst die eerst werd uitgerekt, wordt nu samengedrukt. Hierin hebben wij waarschijnlijk te zien de voornaamste oorzaak van de zijdelingsche krachten, die bij de bergvorming in het spel zijn. Dit proces duurt totdat de grootste spanningen zijn opgeheven. De continenten worden opgeplooid en juist op die plaatsen die eerst door de zee waren overstroemd, omdat deze het minste weerstandsvermogen hebben. Hoe grooter de oceaanvlakte des te grooter de druk, die op het aangrenzende vasteland wordt uitgeoefend en inderdaad vindt men de hoogste gebergten aan die kusten der continenten, welke grenzen aan de meest uitgestrekte oceaanvlakten.

Deze verklaring der bergvorming stelt dit proces niet voor als geleidelijk verlopend, een opvatting welke in de door de geologen gedane waarnemingen steun schijnt te vinden. Inderdaad meent men dat er in de bergvorming pauzen zijn voorgekomen, na welke perioden van stilstand het proces weer verder ging: en in deze opvatting is de bergvorming niet toe te schrijven aan een doorlopend samendrukkingsproces, maar een gevolg van onderbroken, op elkaar volgende werkingen van het substraat, hoofdzakelijk volumenveranderingen die zich over zeer langen tijdsduur uitstrekken. Zooals in het begin werd opgemerkt wordt in deze opvatting rekenschap gegeven en van de zijdelingsche en van de verticale bewegingen. Als bewijs tot in welke diepte de oorzaak van de bergvorming moet worden gezocht, kan aangehaald worden dat met de bergvorming dikwijls vulcanische werking gepaard ging; het feit dat het uitgeworpen materiaal meestal kan worden gerekend tot de basalt- of andesietsoorten, wijst ermede op dat deze oorzaken der bergvorming in het substraat te zoeken zijn. Er is nl. op aarde nauwelijks een groote bergketen aan te wijzen welks vorming niet samenging met tijdelijk vulcanisme, zoo ging de opheffing der Alpen